

לקומים

ממדריש אבכיר

הנמצאים מפורזים במקומות שונים בילקוש. נאספו יחד עם קצת הערות

ממני

שלמה באבער.

(כמו שנדפס בהשחר שנה האחת עשרה.)

וויצו, תרמ"ג.

בדפוס של געאָרג בראַג. (המנהל פ. סמאלענסקי.)

A decorative rectangular border with ornate floral and scrollwork patterns, enclosing the text.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 387.

ידידי הרב הגדול, החכם הכולל

מוה"ר אהרן יעללינעק נר"ו

יובל שי למזכרת נצח

ליום מלאת לו עשרים וחמש שנים לשרת בקדש בעדה הקדושה
קרית מלך רב עיר וויען.

מאת מוקירו ומכבדו

המוציא לאור.

אלופי ומיודעי!

לפני עשרים וחמש שנים כאשר עלית לכהן פאר בעדה הנכבדה עיר וויען, ברכתי אותך בברכה משולשת (מכתבי נדפס אז כמ"ע כוכב יצחק), וכמשך הזמן מאז ועד עתה, רבות פעלת לטובת אחינו במדברותיך החוצבות להבות אש, גם העשרת ספרות ישראל במחברותיך אשר הוצאת לאור עולם. כל חכמי לב יודעים להוקיר מעשיך ופעולותיך אשר פעלת בקדש, ולך נאווה תהלה. ויען כי גם אנכי אֶפְבֹד להמנות בין מאהביך ומכבדיך, אמרתי להוביל שי אליך ביום שמחתך מנחה קטנה מנחת אזכרה, היא לקומים ממדרש אנכיר עם קצת הערות.

ואתה ידיד נכבד! אשר אספת מדרשים קטנים לאספה אחת כבית מדרשך, לתועלת דורשי קדמוניות, אקוה כי גם הלקומים האלה אשר לקמתי לאגודה אחת, עם פתח דבר בראשם, יעלו לך לרצון, ופעולתי תיטב כעיניך.

מוקירך ומכבדך כערכך הרם

המוציא לאור.

פתח דבר.

המדרש המכונה בשם מדרש אבכיר הוא אחד מהמדרשים אשר נאבדו מאתנו באורך הזמן ואינם, ורק אפס קצהו נשאר אשר אסף בעל הילקוט בילקוטו מאמרים מקומעים זעיר שם זעיר שם, והנה ראיתי ונתון אל לבי לאסוף המאמרים המפוזרים ההם, למען יהיו לאגודה אחת, ואחד אל אחד יגשו, כי שערתי שתהיה בזה תועלת גדולה למעיינים, שיוכלו לעבור עליהם כסדר שהם כתובים, וימצאו עונג כמו, תחת אשר עד כה היו מפוזרים בילקוט בין המון מאמרים רבים, אשר התעלמו בתוכם מבלי משים לב אליהם^(א), והתועלת היותר גדולה לפי דעתי היא, שע"י זה נוכל לקוות שאולי בימים יבואו יוכל להמצא כל המדרש הזה בין המון כתבי יד האצורים באוצרות הספרים, כי בימים קדמונים לא נמצאו עוד שערים לספרים, גם ברוב כתבי יד נאבדו העלים הראשונים, ולכן קשה לפעמים להכיר תכונת הספר ומהותו, אכן ע"י הילקוטים האלה שהם על סדר הפרשיות יוכל המבין החופש כנגזי הספרים לבוא בנקל על תכונת הספר, ואולי יתגלגל זכות למצוא כל המדרש אבכיר בשלימותו, כי יכיר מאלה המאמרים הספר כלו ויתבונן לדעת כי אב אחד הולידם.

המדרש הזה כנראה היה מסודר על ספר בראשית ושמות לבד, וזה נראה ממה שבעל הילקוט לא העתיק מאמרים ממנו רק משני ספרים אלה, ובלי ספק אם היה מסודר על כל חמשה חומשי תורה, היה בעל הילקוט מעתיק מאמרים ממנו גם בשלשה ספרים האחרונים (ומה שהביא בפ' שלח רמז תשמ"ג מאמר ממדרש אבכיר, הוא המאמר אשר כבר הביא בשמו בפ' מקץ רמז קמ"ח), והמדרש הזה הוא ממדרשים המאוחרים, כנראה מסגנון לשונו, כי נכתב בלשון עברית צחה, ובכל זאת נסדר עיד לפני מדרש שמות רבה, כי המסדר הזה האחרון שאב ממנו הרבה דרשות, כמו שתראה בהערותי, רבינו אליעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח שחי בסוף אלף החמישי כבר הזכירו והביאו בספרו הג"ל סי' שס"א וז"ל: כשמתעמף משליך הכנפות לאחוריו כראיתא במדרש אבכיר בפסוק והמים להם חומה כשהכריז גבריא"ל למים

(א) ברמז רמ"א על יש לשעבר מצוין במעות מדרש אבכיר ונשתרשב ממאמר שלאחריו, וצ"ל כוונתו, וברמז י"ז מצוין מדרש אבכיר פי"ב, הציון "פי"ב" הוא במעות, וכמאמר שלפניו נרשם ב"ר פי"ב, והוסף מעתיק אחד גם על מדרש אבכיר "פי"ב".

ושאחריהם הזהרו שעתידים להשליך ציצית לאחריהן וקשר של תפילין ע"כ. והוא נמצא באמת במדרש אבכיר שהביא הילקוט (עיין אות מ"ב ובהערה נ"ו). גם הביאו עוד במקום אחד בספרו הנ"ל בלי הזכרת שמו, ראה שם כס"י נ"ה שכתב וז"ל: ויקהל משה אמר הקב"ה למשה עשו קהילה גדולה ודרוש להם רבנים הלכות שבת כו', והוא לקוח ממדרש אבכיר אות נ"ה (ועיין בהערה ס"ג) ונשמט הציזן ברוקה. גם בעל מאור עינים ראה כמו שתראה שם בפמ"ו וז"ל: הנמצאים בקצת הספרים בפסיקתא וילמדנו ומדרש אבכיר, ועוד שם בפמ"ז הביא וז"ל: לפי מה שראיתי בפסיקתא דרב כהנא נמצאת אצל מדרשי אבכיר ואבא גוריון בספר קדמון שראיתי במדרש הנדיב יצחק איש פאנו אזרח פיררה.

ובמבוא אשר חכרתי למדרש לקח טוב את מ' סי' כ"ב הבאתי כי גם רבינו טוביה ז"ל אף כי לא הזכירו בשם ברור הוא שהעתיק ממנו כמה דרשות, באשר כי נמצאו בו דרשות אשר לא ידענו מקורן, ואמנם מצאנו הדרשות האלה בילקוט על שם מדרש אבכיר, מבורר הדבר שרבינו טוביה ראהו והשתמש בו, עיין שם איזה ראיות וכאשר תראה גם בהערות שלי הנספחות ללקוטים האלה אשר העירותי עליהם. והנה במבוא שם כתבתי כי גם בעל של"ה הביא את המדרש אבכיר באות דרושים ואגדות, והמאמר הזה משל"ה נדפס גם במדרשים דפוס ווילנא בראש המדרש בשם כללי המדרש משל"ה, וז"ל שם: ועוד אומר המדרש על פסוק ברכות שמים מעל"ב) זו אזכרת שבבעל, וראיתי אחד מן האחרונים ז"ל שפי' אזכרת שם מקום שבבעל, ר"ל שהם מקום נבזה, ולא יתחווירו דבריו בעיני, עד שזכני האל וראיתי מדרש אבכיר מכתובת יד במצרים, כי ירבעם בן נכט היה מוחק שמות ההויה וכותב במקומם שמות הבעל, וזהו מעל מלשון ומעלה בו מעל, ומי שפירש שם מקום או שדה במקום גבוה המעה אותו המשך המאמר עכ"ל. וחשבתי אז כי הם דברי השל"ה בעצמו והוא ראה את הכ"י הזה, רק אח"כ ראיתי כי בהתחלת המאמר הזה הביא וז"ל: "אעתיק קונטרס קמץ מחכם אחד שהרשים

(ב) הוא בביר פצי"ה אות כ', ומה שמביא ממדרש אבכיר כי ירבעם בן נכט היה מוחק שמות ההויה וכותב הבעל, לפנינו בגמרא מנהדרין ק"ב ע"ב לא נזכר זה על ירבעם רק על אחזיהו שהיה קורר האזכרות וכותב שם הבעלים תחתיהן, גם עיקר פירושו כי מעל הוא מלשון ומעלה בו מעל, ושזו כוונת הכתוב ברכות שמים מעל, כלתי מונב כלל ואין לו שייכות כלל על הברכה שבירך יעקב ליוסף, וכוננה הפשוטה במדרש כמו שפי' בעל מתנות כהונה שלפי הענין הוא שם מקום בגובה ההרים, וכמו שכתב בהדושי הרד"ל שם ר"ל בית הבעל אשר למטר השמים תשתה מים, ומי"ש שם רובצת תחת זו בית שאן בבית השרוי, יפה העיר הרד"ל שצ"ל בבית השלחין או בבית שקוי שהוא גם כן בית השלחין, מקום ששונה ממעינות שמתחת.

המקומות שראוי להרגיש בהם ולתקנם". והעתיק את כל דבריו מתחלתם ועד סופם. אבל מי הוא החכם הזה, לא גלה לנו, וראה זה מצאתי כי בספר ארזי לבנון נדפס בוויניציא שנת שס"א והוא כלול משבעה חבורים קטנים והאחד הוא קצת כללי המדרש רבה להחכם השלם כמה"ר אברהם עקרא; והוא הפרק הזה שהעתיק, ואל החכם הזה כוון בעל השל"ה ז"ל.

שם המדרש נקרא אבכיר ולא נודע הוראת השם אבכיר ועל מה נקרא המדרש כן, גם הגאון בעל שם הגדולים שמזכיר את המדרש הזה כח"ב באות א' ערך אבכיר ובאות מ' ערך מדרש לא כתב רק אבכיר הוא מדרש חז"ל ובעל הילקוט הביאו, אבל לא כתב טעם על קריאת שם זה, ומ"ש הרב החוקר הגדול מהריט"ל צונץ נ"י בספרו על הדרשות כי אפשר שהתחלת המדרש היתה במלות "אבכיר כיולדה" אין לו שחר אבל האמת כי אבכיר הוא ר"ת אמן בימינו כן יהי רצון, וכמו שהעיר בצדק ידידי הרב החכם הגדול מהר"ן בריל במ"ע שלו ח"א צד קמ"ו שראה בכתב יד מפירוש התפלה לר' אליעזר מגרמייזא בעל ספר הרוקח המונה באוצר הספרים של הקיסר יר"ה בויעץ וז"ל: וכתב ציון אין דורש אין לה מכלל דבעיא דרישה על כן אומרים ובא לציון בכל יום כמו במדרש אבכיר בסוף כל דרשה דברי נחמות וסופו אמן בימינו כן יהי רצון, וכן בילמדנו בסוף כל דרש דברי נחמות, ע"כ בסוף כל תפלה אנו מתפללים ובא לציון גואל עכ"ל, וכן במדרש תנחומא נמצא בהרבה מקומות חסיוס אכ"ר והוא ר"ת אמן כן יהי רצון.

והנה על תכונת המדרש הזה זמן ומקום חבורו קשה מאוד לשפוט, יען כי מהמדרש הזה לא נשארו כי אם שיורים קטנים ומאמרים מקוטעים, רק זאת מצאנו מהמעט אשר נשאר לנו לפליטה, כי על הרוב מאמריו הם מפליאים, גם יש בו ספורים מתמיהים את לב הקורא, ואין להם דמיון עם מאמרי מדרשים קדמונים כמו ב"ר, וי"ר, פסיקתא, ותנחומא, ואחד מהמאמרים כאלה בספור נפילת המלאכים שמחזאי ועזאל, נדפס כבר גם ככית המדרש ח"ד צד קב"ז אשר הוציא לאור ידידי הרב החכם הכולל מהר"א יעללינעק נ"י, והוא לקוח מהילקוט שמביאו בשם מדרש אבכיר, את כל זה ראיתי לערוך לפני הקוראים, ואקוה כי תישר בעיניהם אסיפה הקטנה הזאת אשר אספתי, עם ציוני הפסוקים, והערות הקצרות אשר ערכתי עליהם, ולא תהיה בעיניהם למותר. ואני תפלה לאל חסדי כי יהיה עמדי להשלים בקרוב את מלאכתי על התנחומא הישן והקדום אשר נשאר בכתובים ולהוציאו לאור עולם עם הערות ותקונים ומבוא רחב, להגדיל תורה ולהאדירה.

[א] (בראשית רמז ד). בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ והארץ היתה תהו (בראשית א א ב) למה הדבר דומה, למלך שהיו לו שני שמשים, והתחיל אחד מזמר ואחד בוכה, אמר המלך למה אתה בוכה, והלא השויתי שניכם כאחד, אמר ליה אדוני, חבירי שריו אצלך ונחנה מן שלחנך, דין הוא שיזמר, אבל אני שרחקתני, ותלית מזוני בידי אחרים, לכך אני בוכה, וכך הקב"ה שמים וארץ שוים [לפניו], דכתיב קורא אני אליהם יעמדו יחדו (ישעיה מח יג), השמים מזמרים, שנאמר השמים מספרים כבוד אל (תהלים יט ב), והארץ בוכה, אמרה לפניו רבונו של עולם, שמים וכל אשר עליהן נהנין מזוי שכינה, ואין מלאך המות שולט בהן, לפיכך הן מזמרין, אני שתלית מזוני בידי אחר, וכל מה שעלי מלאך המות שולט בהן, לפיכך אני בוכה, אמר לה הקב"ה אף את עתידה לזמר, שנאמר יי' מלך תגל הארץ (תהלים צו א), וכתיב מכנף הארץ זמירות שמענו (ישעיה כד י):

[ב] (שם רמז יז). אלה תולדות השמים והארץ (בראשית ב ד), א) זה ראשה של תורה, החדש הזה לכם (שמות יב ב), ראש הספר, אמר אויב ארדוף (שם טו ט), ג) ראש השירה, ולמה עשה הקב"ה מוקדם ומאוחר בתורה, מפני גסי הרוח, שלא יקרא בהן כבראשית, ויאמר אני התחלתי התורה, הקב"ה נמלך כמלאכים, אמר להן עולם אני מבקש לבראות, א"ל למה, אמר להן בשביל עם אחד שנקראו ישראל, אמרו לו ומה טיבן, אמר להן כשם שהבדלתי בין אור לחשך, כך במצרים ולכל בני ישראל היה אור כמושבותם (שמות י כג), כשם שהבדלתי בין מים העליונים לתחתונים, אף להן אני עתיד לעשות כן, שנאמר והמים להם חומה מימינם וגו' (שם יד כב), בשלישי בראתי זרעים ודשאים, אף להן אני עתיד לעשות כן, שנאמר והמן כזרע גד (במדבר יא ז), ואומר בנאות דשא ירביעני (תהלים כג ב), בראתי מאורות להבדיל בין יום ובין לילה, אף להן אני עתיד לעשות כן, שנאמר לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם (שמות יג כב), בראתי עופות ודגים, אף להן, ורוח נסע מאת יי' ויגזו שלוים מן הים (במדבר יא לא), בראתי אדם ויפח באפיו נשמת חיים (בראשית ב ז), אף להן, עין חיים היא למחזיקים בה (משלי ג י), א"ל רבונו של עולם מה עשה לך העם הזה שאתה כל כך מחבבו, א"ל ביום ראשון בראתי שמים ומתחתים, שנאמר הנומה כדוק שמים וגומר

(א) זה ראשה של תורה, פי' הו"ד שבזה הפסוק פורט בריאת האדם שהוא עיקר הבריאה שבעבורו נברא העולם, גם כתוב בו בריאת ג"ע שהיה קודם כל מעשה בראשית. (ב) ראש הספר, שעיקר יציאת מצרים לידע מעם המצוה של החדש ופסח. (ג) ראש השירה.

(ישעיה מ כב), אף הם אני משרה שכינתי ביניהם, שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כב ח). הכדלתי בין מים למים, אף הן, והבדילה הפוכת לכם (שם כו לג), ביום השלישי בראתי דשאים וזרעים, אף הן אוכלין ירקות כליל פסח, ומביאין לחם הפנים, כרביעי בראתי מאורות, אף הן, ועשית מנורת זהב (שמות כה לא), בחמישי בראתי עופות, אף הן, והיו הכרובים פורשי כנפים (שם כה כ), בשישי בראתי אדם, אף הן, בזאת יבא אהרן (ויקרא יו ג) לשמש לפני.

[ג] (שם רמז לד), הן האדם היה כאחד ממנו (בראשית ג כב), אמר ר ברכיה כשביקש הקב"ה לבראות העולם תחלת ברייתו, לא התחיל אלא אדם ועשאו גולם, בא לזרוק בו נשמה, אמר אם אני מעמידו עכשיו, יאמרו שותף נעשה עמי במעשה בראשית, אלא הריני מניחו גולם, עד שאברא הכל, משגמר הכל, א"ל מלאכי השרת, אי אתה עושה אדם שאמרת, א"ל כבר עשיתיו, ואינו חסר אלא זריקת נשמה, זרק בו נשמה והעמידו וכילל בו העולם, בו התחיל בו סיים, דכתיב אחור וקדם צרתני (תהלים קלט ה), אמר הקב"ה הן האדם היה כאחד ממנו; ד"א מה כתיב למעלה ויעש יי' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם (בראשית ג כא), מלמד שעשה לו הקב"ה כנדי כהונה, כענין שנאמר והנה האיש לבוש הכדים (יחזקאל ט יא), וכתיב כתונת בד קדש ילבש (ויקרא יו ד), מכאן אתה למד שכהן גדול דומה למלאך, כי מלאך יי' צבאות הוא (מלאכי ב ז), לה"ד למלך (שראה) קרתני אהה, והלבישו כבני פלמין, א"ל בני פלמין למלך, אפילו אותו שהוא קרתני הוא כמונו, כך אמרו המלאכים לפני הקב"ה, אפילו אדם שהוא יציר עפר, הרי הוא כמונו, הן היה האדם כאחד ממנו, למלך שחיבב עבדו ועשה לוח (מוניק של זהב, סרה נטלו ממנו ונתן עליו כבלין, כך עשה לו הקב"ה כנדי כהונה, וכשחטא העבירו ממנו, שנאמר ויתפרו עלה תאנה (בראשית ג ז): ד"א למלך שהיה לו בן בית והשליטו על כל אשר לו, התחילו הכל אומרים שותפו הוא, מה עשה המלך טרדו, כך וישלחו יי' מגן עדן (שם שם כד): ד"א למלך שנשא אשה ועשה לה שלשלת של מרגליות, סרחה נטלה הימנה וכתב לה גט, כך הקב"ה הניחו לאדם בגן עדן, ועשה לו עשר חפות, כיון שחטא נתן לו גט, שנאמר וישלחו (שם) ואין שילוח אלא גט, שנאמר (וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה) ושלחה מכיתו (דברים כד א):

[ד] (שם רמז מב), והיו כל ימי מתושלח (בראשית ה כז), אמרו

שהיו בתחלה אמר אמר אויב ואחיב סוס ורכבו רמה כים, (די קרתני פי' בן כפר, וכן נרשם בצד הילקוט פי' כפרי, ה) מוניק, בילקוט נרשם בצדו פי' רביד, עיב, והיא מלה

מתושלח צדיק גמור היה, וכל דבור ודבור שהיה יוצא מפיו היה) מושל ר"ל משלים בשבחו של הקב"ה, והיה שונה מ' מאות סדרי משנה, כיון שמת שמעו קול רעש ברקיע, שהיו עושין לו הספר, והיו יורדין דמעות מעיני היות על מקום פטירתו, כיון שראו כך, עשו לו הספר מלמטה, וקבע להן הקב"ה זמן אחר זמן לדור המכול בשכר שהספידוהו ז' ימים:

[ח] (שם שם), ויולד בן (בראשית ה כח), מפני מה לא אמרו בשמו כקינן כמהללאל כירד כחנוך, מלמד שמתושלח חכם גדול היה ז) והיה מזהיר לאביו שלא יקראנו בשמו, שאנשי דור המכול מכשפין הן, שמא יהרגוהו (ה) בכשפים, וכיון שנולד הוא קראו נה, ולאביו אמר קרא אותו מנחם, שהוא ינחם את דורו, אמרו זה ינחמנו ממעשינו (שם שם כט), א"ל אם אתם חוזרים בתשובה הוא מנחם אתכם, ד"א ויולד בן, שממנו נבנה העולם:

[ו] (שם שם), זה ינחמנו (בראשית ה כט), וכי נביא היה למך, אמר ר' שמעון בן יהוצדק מסורת היה לאדם כשנאמר לו ארורה האדמה בעבורך (שם ג יז) אמר לפניו רבונו של עולם עד מתי, א"ל עד שיולד אדם מהול ממעי אמו, וכיון שנולד אמר זה ינחמנו:

[ז] (שם רמז מד), ט) שאלו תלמידיו את רב יוסף, מהו עזאל, א"ל כיון שעמדו דור המכול ועבדו ע"ז הקב"ה מתעצב, מיד עמדו שני מלאכים שטחזי ועזאל, ואמרו לפני רבש"ע הלא אמרנו לפניך כשבראת את עולמך מה אנוש כי תזכרנו (תהלים ח ה), א"ל ועולם מה הוא עלויא, א"ל רבש"ע היינו מסתפקין בו, א"ל גלוי וידוע לפני אם אתם שרוין כארץ היה שולט בכס יצר הרע והייתם קשים מכני אדם, א"ל תן לנו רשות ונדור עם הבריות ותראה איך אנו מקדשין שמך, א"ל רדו ותדורו עמהן, מיד קלקלו עם כנות האדם שהיו יפות ולא יכלו לכבוש את יצרן, מיד ראה שטחזי ריבה אחת ושמה' איסטרה, נתן עיניו בה, אמר השמעי לי, א"ל איני שומעת לך עד שתלמדני שם המפורש, שאתה עולה בו לרקיע בשעה שאתה זוכרה, למדה אותו שם, והזכירה אותו ועלתה לרקיע ולא קלקלה, אמר הקב"ה הואיל

יונית, עיין ערוך ערך מניוק, (ו) הנה מושל ר"ל משלים, המספר ר"ל לאו דוקא, (ז) והיה מזהיר לאביו, פי' מתושלח היה מזהיר לבנו דהיינו למך אביו של נה, (ח) הרב בעל ז"ר הביא וז"ל אבל כשאנו מוכיר שמו אינו יכול לעשות לו כישוף אם לאו ע"י מעשה, וכזה יכול לשמור עצמו, והיה מתושלח מזהיר לבנו למך שלא לקרוא לבנו נה, רק מנחם, וכל זה מוכח מקרא דכתיב ויקרא שמו נה לאמר זה ינחמנו, דאם כן ה"ל לקרותו נחמן, כדאיתא בב"ר, אלא ודאי כדאמרן, (ט) שאלו תלמידיו, האגדה הוה כמות ז' בענין שטחזי ועזאל הרפים ויודי הרב הגדול החכם הכולל מהר"א ועללינעק בבית המדרש חיד צד קב"ז כמו שהובא בילקוט, ועיין בפתח דבריו טה שהעיר בזה, (י) ושמה איסטרה, פי' בלוי ורומי כוכב ובפרט

ופירשה עצמה מן העבירה לכו וקבעוה בין שבעה כוכבים הללו כדי שתזכו בהן לעולם ונקבעה בכימה, כיון שראו שמחוי ועזאל כך, עמדו ונשאו נשים והולידו בנים היווא והייא, ועזאל היה על מיני צבעונין, ועל מיני תכשיטין של נשים, שטפתין את בני אדם להרהור עבירה, מיד שיגר מטמרון שלה לשמחוי, וא"ל עתיד הקב"ה להחריב עולמו ולהביא מכול לעולם, מיד עמד בבכי והיה מצטער על העולם ועל בניו, מה יעשו בניו, ממה יאכלו אם העולם חרוב, שכל אחד ואחד היה אוכל בכל יום אלף גמלים, ואלף סוסים, ואלף שורים, כלילה ראו הווא והייא שניהם חלומות, אחד מהן ראה אבן גדולה פרוסה על הארץ כשולחן, והייתה הארץ חרותה וכתובה שיטות שיטות, והיה מלאך יורד מן הרקיע ובידיו כמין סכין, והיה גורר ומחוק כל אותן השיטות, ולא היה משייר בה אלא ארבע תיבות, והאחד ראה פרס גדול משוכה נמוע מכל מיני אילנות, והיה בהן מלאכים, ובידן קרדומות, והיו מקצצין כל האילנות, ולא שיירו בו אלא אילן אחד של שלשה ענפים, כיון שננערו עמדו בבהלה, ובאו אצל אביהם, אמר להם עתיד הקב"ה להביא מכול ולא ישייר אלא נח ובניו, כיון ששמעו כך היו צועקין ובוכין, אמר להם אל תצערו ששמותיכם לא יכלו מן הבריות, שכל זמן שגזר גזירות, או מעלין אבנים, או ספיגות, שטותיכן הן מזכירין היווא והייא, מיד נתקררה דעתן, שמחוי חזר בתשובה, ותלה עצמו בין שמים, ראשו למטה ורגליו למעלה, ועדיין הוא תלוי בתשובה בין ארץ ושמים, עזאל לא חזר בתשובה, ועדיין הוא עומד בקילקולו להסית בני אדם לדבר עבירה, במיני צבעונין של נשים, (יא) ולכך היו ישראל מקריבין קרבנות ביום הכיפורים, איל אחד לה' שיכפר על ישראל, ואיל אחד לעזאל שיסבול עונותיהם של ישראל, והוא עזאל שבתורה:

- [ח] (נח רמז ג). נח איש צדיק תמים (בראשית ז ט), למה נכתב ג' פעמים נח בפסוק, שזה אחד מג' בני אדם שעברו עליהן ג' עולמות, (ג) לפיכך הכתוב מזווגן נח דניאל ואיוב:
- [ט] (שם רמז גז), ויסגר י"י בעדו (בראשית ז יו), סגר הקב"ה חמה

כוכב הנוגה, ובגמרא מוגילה י"ג ע"א אסתר ע"ש אסתרה, (יא) ולכך היו ישראל מקריבין קרבנות ביום הכיפורים איל אחד כו', זה חידוש כי בכתוב מוזכר שני שעורים, שעיר אחד לה' ושעיר אחד לעזאל, ועיון בפתח דבר לאגדה זו בבית המדרש ח"ד להרב והחוקר הגדול מהר"א יעללינעק שהעיר כי מזה נצמח התקנה לקרוא ביום הכפורים במנחה פרישת עריות יען כי עזאל הוא המסית בני אדם לדבר עבירה במיני צבעונין של נשים, ולכן אחר שקראו בשחרית פ' אחריו מות שכתוב בה ששלחו שעיר אחד לעזאל תקנו לקרוא במנחה פ' עריות להזהיר האדם מן העבירה שעזאל או עזאל מסית אותם, (יב) לפיכך הכתוב מזווגן נח דניאל ואיוב, הכוונה ללשון הכתוב והיו שם שלשה האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב, ועיון

ולכנה ולא היו מאירים כל י"ב חודש, שנאמר האומר לחרס ולא יזח (איוב ט ז), והיאך היה נח משמש, זמן לו הקב"ה אכן טובה ונשתמש לאורה יי) כיון שראו הרשעים שהן אבודין, ביקשו להפוך את התיבה, הקיף אריות לתיבה, והיו אוכלין אותן, שנאמר ויסגר יי' בעדו וכראשית שם), ואין ויסגור אלא אריות] שכן הוא אומר אלהי שלח מלאכיה וסגר פום אריותא ולא חבלוני (דניאל ו כג):

[י] (שם רמז סא). ויטע כרם (בראשית ט כ), יד) בא לקראתו השמן, א"ל רצונך שנשמענו יחדו אני ואתה, א"ל הן, מיד הביא תחלה רחלה אחת ושחטה על הגפן, ואח"כ הביא אריה אחד, ושחטו על אותו הגפן, ואח"כ חזר אחד ושחטו על אותו הגפן, מפני מה עשה כן השמן, כשאדם שותה כוס אחד, הוא כרחלה עניו ושפל רוח, וכשהוא שותה שתי כוסות, מיד נעשה גבור כארי, ומתחיל לדבר גדולות, ואומר מי כמוני, וכשהוא שותה ג' או ד', מיד הוא נעשה כחזיר שמתלכלך בטיט ורפש, אף הוא מתלכלך, ואף כמי רגלים: [יא] (לך רמז סג), ויאמר יי' אל אברם לך לך] בראשית יב א), למה הדבר דומה למלך שנכנס למדינה וראה בחור נאה מסיקטו) בקמין במרחץ א"ל המלך בוא עמי ואני נותנך בפלמין שלי, הלך עמו ועשאוטו) בקוסטר, אמרו בני פלמין אתמול מסיק במרחץ בקמין ועכשיו בקוסטר, כך אמר הקב"ה בא אחרי ואני עושה אותך כהן גדול כאדם הראשון, שנאמר ואעשך לגוי גדול (שם שם ב), וכתוב והכהן הגדול מאחיו (ויקרא כא י), וכתוב אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק (תהלים קי ד):

בפירש"י שם שכתב אלו ג' ראו ג' עולמות ע"ש. יג) כיון שראו הרשעים שהן אבודין כו', הקיף אריות לתיבה והיו אוכלין אותן כו', בכ"ר פליב) אות חי בקשו להפוך התיבה והקיפה אריות שלא יגעו בו, והעיר הרד"ל שדרש ויסגור ע"י אריות כמ"ש במכילתא בשלח סגור עליהם המדבר ע"י חיות, כו"א וסגר פום אריותא (דניאל ו כג) ובפירש"י ביהוקאל יד הביא בשם הכ"ר כן, וגם הרמיו הביא כן, והביא ג"כ דברי הילקוט שם מדרש אבכור שדורש עפ"י גז"ש, אולם לדעתי אין זה מודרש אבכור רק על המאמר הזה חסר הציון בתחומא, ונמצא בכ"י שלי אות י' ככתבו וכלשונו, ונמצא ג"כ בתחומא הנדפס פ' נח אות י' בקצת שנויים. יד) בתחומא הנדפס אות י"ג נמצא מאמר אחד המתחיל ארז"ל כשבא נח ליטע כרם בא שטן ועמד לפניו הוא ממדרש אבכור, ובעל הילקוט הביא זה בשם מדרש אבכור בקיצור ובתחומא הוא ברחבה כמו שהיה לפניו במדרש אבכור, ובהערות שלי להתחומא הערה ר', העירותי כי בתחומא שם הסיום בעויה כתיב כי אהב אדמה היה זה מוסב על מה שהביא בראש הדרש שלשה נזקקו לאדמה ונעשו חולין ואלו הן קין נח ועויה והביא קין דכתיב וקין חי עובד אדמה, נח דכתיב ויחל נח איש האדמה כו' והביא באמצע המאמר ארז"ל כשבא נח ליטע כרם בא שטן כו', ובסוף הביא בעויה כתיב, והוא הסיום על מה שפתח. טו) בקמין, היא מלה יוגית ורומית (קאמין) ארובות העשן וכבשן. טז) ועשאו בקוסטר, מלת קסטר הוראתה בלשון רומי מכצר וטחנה של אנשי מלחמת (פעסטונג, בורג), בחצרותם

[יב] (שם רמז עז). [וגם את הגוי אשר יעבודו הן אנכי] (בראשית טו יד). זש"ה וישבו ויחנו לפני פי החירות (שמות יד ב). ואח"כ נתקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית שם). א"ל הקב"ה זו היא מהבטחה שהבטחתה לו יחזרו לאחוריהם. שכל כסף וזהב שכנס יוסף היה נתון בבעל צפון, וכשחזרו נמלוהו, שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף (תהלים סח יד):

[יג] (שם רמז פא). [אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך וגו'] (בראשית יז א ב). למלך שהיה לו אוהב אחד קרתני, והיה מבקש לגדלו ולעשותו דוכוס, ולא היה יכול, שהיה בו פגם. א"ל המלך חגור לך זייני, ואני עושה אותך דוכוס, א"ל אדוני המלך הודיעני היאך אני אוזרה, א"ל כאשר הראיתך כן עשה. כך אברהם, הקב"ה הראהו, זש"ה חגור חרבך על ירך חגור וגו' (תהלים מה ד). ד"א למטרונה שנכנסה לשאול בשלום המלך, אמר המלך כמה היא יפה אלא שיש בה מום קימעא, א"ל בבקשה ממך אמור לי מה מום שלי, א"ל עשי צפרניך ואת שלמה, א"ל איני יודעת ליטלן, פשט המלך את ידו וגטלן, כך א"ל אברהם העבר חרפתו מיד וזרות עמו הברית (נחמיה ט ח). וכתוב המוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן (יש"ש ז ב):

[יד] (וירא רמז פב). [וירא אליו יי'] (בראשית יח א). משל לחנוני אחד שהיה לו אוהב כהן, והיה לו טומאה בחצרו, א"ל הכהן אם מבקש אתה שאכנס לחצרך פנה הטומאה ממנה, עמד ופנה, ונכנס הכהן לחצר. כך הקב"ה אוהב לאברהם, אלא שהייתה הערלה תלויה בו, וכיון שטל מיד וירא אליו יי':

[טו] (שם רמז צו). [והאלהים נסה את אברהם] (בראשית כב א). ד"א למלך שהיה לו אוהב עני, א"ל המלך עלי להעשירך, ונתן לו ממון כדי לעשות בו פרקמטיא, לימים נכנס לפלטיין, אמרו מפני מה זה נכנס, אמר להם המלך מפני שהוא אוהבי נאמן, א"ל א"כ אמור לו שיחזיר ממוןך, מיד א"ל המלך החזר לי מה שנתתי לך, ולא עכב, ונתביישו בני הפלטיין, ונשבע המלך להוסיף לו עושר:

[טז] (חיי רמז קטז). ויהי כראות את הנזם (בראשית כד ל). מיד הלך לו להמיתו, הכיר בו שמרוצתו לרעה, הזכיר שם, והעמיד הנמלים על העין באויר, והוא עומד על הגמלים באויר, ויהי בראותו כן יי' הכיר שהוא צדיק:

[יז] (תולדות רמז קי). ויתרוצצו הבנים בקרבה (בראשית כה כב). יח)

ובסויותם ת"י בכפרניהון ובקסטרוותהון, ובכאן הכוונה שעשה לאיזה ממנה בקסטור, או צ"ל ועשאו קסדור או קייספור שפ"י שליט. (יז) הכיר שהוא צדיק, ע"כ הוא ממדרש אבכיר, והנאמר שלאחריו שהביא הילקוט ויאמר בא ברוך ה' שהיה סבור שהוא אברהם, עד סופו, הוא מב"ר פ"ס את זי' וחסר בילקוט הציון "ב"ר". (יח) שהיו חולקין כשביל העולם הזה

שהיו חולקין בשביל העולם הזה והעולם הבא. באותו שעה רצה סמאל להרוג יעקב במעי אמו, אלא שעמד מיכאל כנגדו. באותה שעה עמד מיכאל ורצה לשרוף לסמאל, עד שהושיב הקב"ה בתי דינים ביניהן:

[יח] (שם שם). ויצא הראשון אדמוני (בראשית כ"ה כ"ה). שעד שהוא במעי אמו שתה דם נדתה:

[יט] (שם רמז קיד). [ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות] (בראשית כז א). לאדם גדול שהיה לו מרקלין נאה ומשוכחת, והיו שכנין שורפין קש ותבן, ומעלין עשן בעד החלון, הלך וסתם את החלון, (יט) כך נשי עישו עובדין ע"ז, ויצחק רואה ומיצר, מיד כהו עיניו:

[כ] (ויצא רמז קב). והנה יי' נצב עליו (בראשית כח יג). משל לעני שהיה המלך אוהבו, ונכנס ויוצא בפלמין שלא ברשות, ובני פלמין מקנאין ומבקשין להורגו, א"ל אני מתקיים עליו, כך שמע הקב"ה 'לשרי המלכיות שהיו אומרים עתיד זה לירש העולם ולהעביר המלכיות, נהרגנו, מיד והנה יי' נצב עליו:

[כא] (וישלח רמז קלב). ויאבק איש עמו עד עלות השחר (בראשית לג כה). יש אומרים מיכאל היה, א"ל מיכאל ומה אני שאני אחד מן השרים הראשונים כך עשית לי, ואתה מתיירא מעשו, אמר ר' מרפון לא היה לו רשות למיכאל לזוז ממקומו עד שנתן לו יעקב רשות, שנאמר שלחני כי עלה השחר (שם שם כז), א"ל (כי וכי גנב אוכא) קביוסמוס אתה שאתה מתיירא מן השחר, באו כתות כתות של מלאכי השרת שאמרו לו מיכאל עלה, כי זמן הזמיר הגיע לומר, אם אין אתה פותח בשיר, נמצא השיר בטל, התחיל מתחנן ליעקב, א"ל בבקשה ממך שלח אותי שלא ישרפוני מלאכי השרת שבערבות, בשביל עכוב השיר, א"ל לא אשלחך כי אם ברכתני (שם שם כז), א"ל וכי איזה מהם חביב השמש או חבן, אני השמש ואתה חבן, ואתה צריך לברכתי, א"ל אעפ"כ, מיד א"ל לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל (שם שם כח), א"ל אשריך ילוד אשה שנכנסתה בפלמין של מעלה וניצלתה, א"ר בשעה שהיו מתאבקים רצה כת של מיכאל לסכנו, אלא שננלה

והעולם הבא, לזה המאמר כיון רשיו בראשית כ"ה כ"ב, ד"א מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות, ובמדרש לקח טוב בראשית ל"ג י"ב הביא וז"ל מדרש אמר לו עשו נחלוק העולם הזה והעולם הבא, והעירותי שם בהערה כ"ד שנמצא המאמר הזה בקצת שינויים בתנא דבי אליהו זוטא פ"ט, ובילקוט רמז קי"א על הכתוב מוכר כיום את בכורתך לי מובא המאמר הזה, ומצוין בצדו בטעות פדר"א ויש לתקן שצ"ל פדר"א. (יט) כך נשי עישו עובדין ע"ז ויצחק רואה ומיצר, גם לזה כוון רש"י ז"ל בפירושו על התורה (בראשית כז א). שהיו מעשנות ומקשרות לע"ז. (כ) וכי גנב, מובא גם בגמרא חולין צ"א ע"ב. (כא) קביוסמוס

עליהן הקב"ה, וביון שראה להקב"ה תשש כחו, שנאמר וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו (שם שם כו), א"ל הקב"ה למיכאל יפה עשית שעשית כהן שלי בעל מוס, א"ל רבנו של עולם והלא אני כהנך, א"ל אתה כהני ברקיע והוא כהני בארץ, מיד קרא מיכאל לרפאל, אמר לו חבירי בכקשה ממך עמוד עמי בצרה שאתה ממונה על הרפואות, ירד ורפאו, ויש אומרים שמש שעתיד לזרוח על הצדיקים ולרפאותן מחליין, הזריח עליו הקב"ה ורפאו, דכתיב ויזרח לו השמש (שם שם לב), וכתיב וזרח לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה (מלאכי ג כ), זש"ה ויזרח לו השמש (בראשית לג לב), והוא צולע (שם שם), משל בא פלוני רופא בעיר אין צריך לשאול למה בא אלא כדי לרפאות את החולה, א"ל הקב"ה למיכאל למה עשית כן לבני בכורי, אמר לפניו לכבודך עשיתי, א"ל מעכשיו תהא ממונה עליו ועל זרעו עד סוף כל הדורות, ה"ד כי אם מיכאל שרכם ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול (דניאל יב א) וכתיב מי גוי גדול (דברים ד ז), יבא גדול ויעמוד על הגדול, אתה אש דכתיב והיה בית יעקב אש (עובדיה א יח), יבא אש ויעמוד על אש, אתה ראש למלאכי השרת, והוא ראש לכל האומות, יבא ראש ויעמוד על הראש, אתה עליון למלאכי השרת, והוא עליון, ונתנך יי' אלהיך עליון (דברים כה א), יבא עליון ויעמוד על עליון, ויבקש טן העליון רחמים עליהם, דכתיב כי גבוה מעל גבוה שומר (קהלת ה ז), ויברך אותו שם (בראשית שם), א"ל יהי רצון שיהיו בניך צדיקים כמותך:

[כב] (שם רמז קלג), אדוני יודע כי הילדים רכים (בראשית לג יג), א"ל יעקב אני רואה שייסורין עתידין לבא מבניך על ילדי, אלא נהוג אתה בשררותך ושמש בכתרך עד שיעמוד משיח מחלצי ויקבל המלכות ממך שנאמר יעבר נא אדוני לפני עבדו וגו' עד אשר אבא אל אדוני שעירה (שם שם טו, כב) זה בית גוברין, דרש ר' אחא עתידין כל אומות העולם לבגוד במלכות הרביעית, ולפנותה מבינם, ואין מניחין לה לא כרך ולא מדינה, ודוחין אותה מאומה לאומה, עד שמנעת לבית גוברין, ומוצאה שם מלך המשיח, ומשלים לו המלכות, ומנהן הוא בורח לבוצרה, ונגלה עליו הקב"ה להורגו, והוא אמר ולא צוית, הוא יגוס אל אחת הערים האלה וחי (דברים יט ה), והקב"ה משיב לו, לא קראת מה כתיב בצדו, גואל הדם הוא ימית את הרוצח (במדבר לה יט), וכתיב בני בכורי ישראל (שמות ד כב), וכתיב אחי ורעי (תהלים קכב ח), וכתיב לבני ישראל עם קרובו (שם קמח יד), וכתיב דודי צה ואדום (שה"ש ה י), וכתיב או דודו או בן דודו יגאלנו (ויקרא כה מט), מיד המלה יגית, ועיין ערוך בערכו, ועיין בתוספי בגמרא שם, (כב) זה בית גוברין, בית גוברין מונחת באדום ר"ל בדרומו של יהודה, עיין ערוך השלם לידיו הרב הגדול מו"ה חיי"ד

הקב"ה תופש לשרו בציצית ראשו, ואלהיו שוחטו, ודמו נתז על כגדיו, בחזירתו משם אומר מי הוא זה בא מאדום חמוץ כגדים מבצרה וגו' (ישעיה סג א): [כג] (וישב רמז קמה), ויהי כדברה אל יוסף יום יום ולא שמע אליה (בראשית למ י), אמר רבי שמע לה, אלא שהביא הקב"ה (ג) איקונין של אביו, ונתבייש וברח, פעם שנייה נכנס, נטל הקב"ה אבן שתיה, א"ל אם תגע בה הריני משליכו ואחריב את העולם, הה"ד ויפוזו זרוע ידיו מידי אביר יעקב משם רועה אבן ישראל (בראשית מט כד):

[כד] (שם רמז קמו), ויבא הביתה לעשות מלאכתו (בראשית למ יא), ר' אליעזר אומר שבת היה, דכתיב כי בו שבת מכל מלאכתו (שם ב ג), ומה מלאכה היתה לו, שונה וקורא מה שאביו למדו:

[כה] (שם שס), [ויבא הביתה לעשות מלאכתו] (בראשית למ יא), כיון שבא ליזקק לה בא הקב"ה בדמות אביו ונתקררה אמתו, שנאמר ותשב בא'תן קשתו (שם מט כד), אמרה לו מה לך, אמר לה אבא אני רואה, אמרה לו והיכן הוא, ואין איש מאנשי הבית (שם למ יא), א"ל את בת חמורים, אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל כג כ), וחמור אינו רואה, אבל אני מן הרואים, שנאמר וירא את המקום מרחוק (בראשית כב ד), אותו היום הלכו כלם לע"ה, והיא עשתה עצמה חולה, כיון שחזרו הלכו חבירותיה לבקרה, אמרו לה מה לך שפניך כך, ספרה להן כל המאורע, אמרו לה אין לך תקנה, אלא אמרו לבעליך כך וכך, ויחבשנו בבית האסורין, אמרה להם בכקשה מכם, שתאמרו כל אחת ואחת לבעלה, שאף לכם תבע, ועשו כן, ונכנסו כל השרים להצירו של פוטיפר וספרו לו, רצה להורגו, אמרה ליה אל תהרגנו ותאבד מעותיך, אלא תחבשנו, אפילו כן רצה להורגו, עד שבאת אסנת בסתר אל פוטיפרע, ונשבעת לו וספרה האמת, אמר לה [הקב"ה] חייך הועיל ואת לומדת עליו זכות, שבטים שאני מעמיד מטנו, על ידך הם באים, ויש אומרים בת דינה הייתה, אלא שגידלה פוטיפרע:

[כו] (מקץ רמז קמח), ויאמר לא כי ערות הארץ כאתם לראות (בראשית מט יב), כשם שאיברים לאדם כך לארץ, ראש עפרות תבל (משלי ח כו), והנה כסה את עין הארץ (כמדבר כב ה), ותפתח הארץ את פיה (שם לו יב), ארץ אוכלת יושביה (שם יג לב), ומתחת זרועות עולם (דברים כג לז), [והארץ] הנה רחבת ידים (בראשית לד כא) ויניקו דבש מסלע (דברים לב יג), וישבי על סבור הארץ (יחזקאל לח יב), כי ערות הארץ כאתם לראות (בראשית מט יג), והארץ לעולם עומדת (קהלת א ד):

קאחוש ג"י, (כג) איקונין של אביו, עיין תוספות פוסט ל"ו ע"ב ד"ה באותה שעה, מה שהביאו

[כז] (שם שם). ויסב מעליהם ויכך וגו' ויקח מאתם את שמעון (בראשית מב כד). אמר יוסף בדעתו אם אני מכנים שמעון ולוי, שמא יפקידו שבטים על לוי שהוא חכם וכהן גדול, ויעשו למצרים כמו שעשו לשכם, אלא הריני מכנים לשמעון, שאין מחבבין לו כל כך, וילכו אצל אביהם, כיון שביקש אותו לתופסו רצו השבטים לסייעו, א"ל שמעון איני רוצה שתסייעוני, שלח יוסף לפרעה ואמר שגר שבעים גבורים, שמצאתי אנשים, ואני רוצה להכניסם בבית האסורים, וכיון שבאו אמר להם טלו השלשלאות הללו ותנו בצווארו, והשבטים מרחוק, כיון שקרבו אצל שמעון נתן עליהם בקולה, ונפלו כולן לפניו ונשכרו שניהן, היה עומד מנשה אצל אביו אמר ליה קח אותה השלשלת ושים בצווארו והכהו מכה אחת ונתנה עליו, אמר שמעון מכה זו של בית אבא היא :

[כח] (ויגש רמז קג). ד"א ויגש אליו יהודה (בראשית מד יח). נכנסו לתוכחות, אמר יהודה לנפתלי קפוץ וראה כמה שווקים יש במצרים, קפץ וראה, אמר י"ב שווקים, אמר כל אחד ואחד יחריב שלו, ואני אחריב שלשה, א"ל יוסף מצרים לא כשכם, אם תחריב למצרים תחריב את כל העולם, דכתיב כגן ה' כארץ מצרים (בראשית ג י). כי כמוך כפרעה (שם מד יח). אם אשלוף חרבי אהרג כל מצרים, אמר יוסף אם אתה מוצאה אכרוך אותה על צווארך, א"ל יהודה אני פותח פי וכולעך, א"ל יוסף אם תפתח את פיך אני סותמו באבן, א"ל אם אלך אל אבי מה אומר לו, אמור לו (כד) הלך החבל אחר הדלי, התחיל יהודה כועס שלא הבין החידה, שיגר יוסף לפרעה שישלח לו ג' מאות גבורים, אמר כשכועה שבשקר דן אותנו, א"ל יוסף שקר לשקרי בשקר העליתם לאחיכם בכור, א"ל יהודה נור דשכם דליק בלבי, אמר נור דתמר כלתך אנן מנהרין, א"ל תגרום שאצבע שוקי מצרים בדם, א"ל נהוגים אתם בדבר שצבעתם הכתנת בדם, כיון שראה יוסף שרצה להחריב מצרים, נתוודע לאחיו, בקשו להורגו, בא מלאך ופיוזן בארבע פינות הבית, צווח יהודה קול אחד ונפלו כל שרי מצרים, והפילו החיות, ויוסף נפל מן הספסל, ונפלו שניהם של שלש מאות גבורים, והפכו פניהם ולא חזרו עד יום מותן, אף פרעה נפל מכסאו, שנאמר והקול נשמע בית פרעה (בראשית מה יו) :

[כט] (ויחי רמז קנז). ראובן בכורי אתה (בראשית מט ג). בכור אתה לנחלה, בכור אתה ליוחסין, בכור לתשובה, וישב ראובן אל הבור (שם לו כט), בכור לנחלה ומקנה רב היה לבני ראובן (במדבר לב א), בכור לגלות, ויגלם לראובני ולגדי (דה"א ה כו), בכור לערי מקלט, את בצר במדבר (דברים ד

שם בשם רבי משה הדרשן. (כד) הלך החבל אחר הדלי, פי' כוונתו היה שיעקב ילך אחריו.

מג), בכור ליוחסים, כי הוא הכבוד (דה"א ה א), ובחללו יצועי אביו (ממון נשלו ממנו) [נתנה בכורתו וגו'] ולא להתייחס לבכורה (דה"א שם). ד"א ראובן בכורי אתה וכל המתנות הן ראויין לך, דכתיב וראשית [כל] בכורי כל וכל תרומת כל (יהוקאל מד ל), וחלה מניין, וראשית עריוותיכם וגו' (שם שם), לכן נאמר ראשית אוני (כראשית ממ ג): יתר שאת (שם שם ג), זו לוייה, דכתיב וכנגיהו שר הלויים ישור במשא (דה"א טו כא), ואומר בכתף ישאו (במדבר ז ט), וכתיב וישא אהרן (ידיו) [את ידו] (ויקרא ט יב), ויתר עז (כראשית שם), זה המלכות, פחו כמים (שם, כה) נדמתה לפחוזים המקפצים, ר' נתן דורש לשבח, בכורי אתה, לך נאה הבכורה, שאר בכורות גולנין וחמסנין, שנאמר ויצא עשו השדה וגו' (שם כז ח), אבל אתה לא חמאת אלא מן ההפקר, שנאמר וימצא דודאים (שם ל יד), שאר בכורות שונאין זה את זה, קין להבל, ישמעאל ליצחק, עשו ליעקב, אבל אתה ויאמר אליהם ראובן אל תשפכו דם (שם לו כב), כחי (שם שם ג), שהעמיד גבורים בעלי כח, שנאמר ארבעים אלף חלוצי צבא (במדבר לא ח), שאת (כראשית שם), בנחלה, ששים עיר כל חבל ארנב (דברים ג ד), ויתר עז (כראשית שם) שהיו גבורים, דכתיב פני אריה פניהם (דה"א יב ט), פחו כמים (כראשית שם ד), רמזו שאינו מתקרב עד שיקרבו משה העולה מן המים, (כז) שנאמר כי מן המים משיתיהו (שמות ב י):

[ל] (שם רמז קסא, כז) מעשה ברי' מתיא בן חרש שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה והיו זיו פניו דומות לחמה, וקלסתר פניו דומות למלאכי השרת, שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם, פעם אחת עבר שמתן ונתקנא בו, אמר איפשר אדם כמו זה לא חמא, אמר לפני הקב"ה רבש"ע ר' מתיא בן חרש מה הוא לפניך, א"ל צדיק גמור הוא, אמר לפניו תן לי רשות ואסיתנו, א"ל אין אתה יכול לו, אעפ"כ אמר לו לך נדמה לו כאשה יפה שלא הייתה כדמותה מעולם מימות נעמה אחות תוכל קין שמעו בה מלאכי השרת, שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (כראשית ו כ), עמד לפניו כיון שראה אותה הפך פניו ונתן לאחריו, שוב בא ועמד לו על צד שמאלו, הפך פניו

(כה) נדמתה לפחוזים המקפצים, צ"ל המקפצים כמים, וראיתי במדרש ב"ר פצ"ה אות ד' אמר ר' פנחס עשית כפחוזים שנשחברו שוקיהם כמים, צ"ל כמים, וכל המפרשים נדחקו לפרשה, ובאמת הכוונה על הפחוזים השוחים במים שקופצים בתוך המים במהירות, (כו) שנאמר כי מן המים משיתיהו, כל המאמר בולקוט שלאחריו הוא משיטה חדשה לברכת יעקב, וחסר הציון, (כז) מעשה ברי' מתיא בן חרש, המאמר הזה מביא הרשב"ץ בפירושו לאבות דף ע' ע"א בשם מדרש תנחומא, ובכ"י שלי גם כנדפס לא נמצא זה, רק נמצא בכ"י שני של אקספארד בפי הוקת, ואין ספק שנתוסף שם ממדרש אכביו, וכן נמצא המאמר במדרש עשרת

לצד ימין, היה מתהפכת לו מכל צד, אמר מתיירא אני שמא יתגבר עלי יצרי הרע ויחמיאני, מה עשה אותו צדיק, קרא לאותו תלמיד שהיה משרת לפניו, א"ל לך והבא לי איש ומסמרי, הביא לו מסמרין ונתנום בעיניו, כיון שראה השמן כך נודעזע ונפל לאחוריו, באותה שעה קרא הקב"ה לרפאל, אמר לו לך לרפא את ר' מתיא בן חרש, בא ועמד לפניו, א"ל מי אתה, אמר לו אני הוא רפאל ששלחני הקב"ה לרפאות את עיניך, א"ל הניחני מה שהיה היה, חזר לפני הקב"ה, אמר לפני רבנו של עולם כך וכך אמר לי מתיא, אמר לו לך ואמר לו אני ערב שלא ישלומי בו יצר הרע, מיד ריפא אותו, מכאן אמרו חכמים כל מי שאינו מסתכל בנשים על אחת כמה וכמה באשת חבירו איי יצר הרע שולט:

[לא] (שמות רמז קסג), ולכל עבודה בשדה (שמות א יד), היו עובדין, ולא בעיר, אלא שגזרו עליהן אנשים ילינו בשדה והנשים בעיר, כדי למעמן כפריה ורביה. (כח) ונשיהם היו מחממין להם חמין ומביאות לבעליהם כל מאכל ומשתה ומנחמות אותן ואומרות לעולם לא משתעבדין בנו, סוף הקב"ה גואל אותנו, מתוך כך באין עליהן ופרים ורבין, ומה שכתב, זכו לביזת מצרים וביזת הים, שנאמר אם תשכבון בין שפתים כנפי יונה נחפה בכסף (תהלים סח יד), וכתוב גן נעול (שה"ש ד יב), אלו נשים שהיו גדורות כננה שאין בה פרצה, גל נעול (שם שם), אילו הזכרים שהיו מוטלין כגלים על השדה: [לב] (שם רמז קסו), ד"א והנה נער בוכה (שמות ב ו), זה אהרן, ד"א המלאך שהיה מתלווה עמו, שמלאך נקרא נער, שנאמר רוע נא אל הנער הלז לאמר פרוות תשב ירושלים (זכריה ב ח), ותחמול עליו (שמות שם ב), מלמד כשאמרו לה נערותיה הניחתו וזרח הקב"ה רחמניות בלבה והחזירה אצלו, ותאמר מילדי העברים זה (שם שם ב), שעל ידו יהיו ישראל עתידין לאמר זה אלי ואנוהו (שמות טו ב), ותלך העלמה (שם ב ח), שהעלימה דברים, שלא אמרה שהיא אמו, היליכי את הילד הזה (שם שם ט), מלמד שהראתה לה כל איבריו של משה, ואמרה לה ראי והזחרי בו שתחזרי לי שלם:

[לג] (שם רמז קסז), ויך את המצרי ויטמנהו בחול (שמות ב יב), (כט) בשעה שהרגו לא היה שם מצרי אלא ישראל, ואין חול אלא ישראל, מה החול הזה מטלטלו ממקום למקום ואין קולו הולך, כך ישראל אין ראוי להן להיות בעלי לשון הרע, אילולי אילו רשעים לא יצא הדבר לעולם. (ל) ומי שאל ישראל בני שאב ממדרש אבכור, (ל) ומי היו דתן ואבירם, וכן בגמרא נדרים ס"ט

היו דתן ואבירם, ולמה כל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלה, לא) הם שאמרו הרבר הזה, והם שהותירו מן המן, והם שאמרו נתנה ראש (במדבר יד ה), והן שנחלקו עם קרח. מי שמך לאיש שר ושופט (שמות ב יד), לב) שבאותה שעה לא היה כי אם בן עשרים, שמסורת בידינו כי שנה גדל בפלמין של פרעה, וס' שנה היה במדין, כשנגלה עליו הקב"ה בן פ' שנה היה, ואמרו מי שמך לאיש, שאין אדם נקרא איש עד כ"ה שנים, כלומר עדיין לא הגעת לאיש, לב) ואח"כ אמרו לו לא בנה של יוכבד אתה, דיך שקורין לך בן בתייה, ויפן כה וכה וירא כי אין איש (שמות שם יב), לד) ראה שאין גר וצדיק עומד ממנו: לה) ד"א למלאכים המקיפין אותו שאל אם ראוי להורגו.

ע"ב וע"ש בפי הר"ן והרא"ש. וכן איתא בפדר"א פמ"ח הנחומא ושמו"ר ותרגום יב"ע ולקח טוב ורש"י על התורה. (לא) הם שאמרו דבר זה, גם זה לקח המסדר משמו"ר מן מדרש הזה, והמ"כ שם כתב מצאתי בילקוט בשם מדרש אבכיה, ולמה אני אומר שדתן ואבירם היו, שכל מה שאתה יכול לתלות ברשעים תלה. ובמסכת ערכין יליף ליה מגזירה שוה מן סורו מעל אהלי האנשים וגו', ועל זה העיר הרש"ש שם, בערכין ליתא, רק לקמן בפכ"ה [אות י'] איתא במדרש עצמו. (לב) שבאותה שנה לא היה כי אם בן עשרים שמסורת בידינו כו'. במדרש שמו"ר פ"א אות ל' מובא זה בשם ר' יהודה שכן כי שנה היה משה באותה שעה, ור' נחמיה אמר בן ארבעים שנה היה, ובמדרש שם במאמר שלפניו אות כ"ז ויהי בימים ההם בן עשרים שנה היה משה באותה שעה, וי"א בן ארבעים ובתנחומא הנדפס איתא ותיה משה בפלמין של פרעה כי שנה וי"א מי שנה, ומי במדין ומי במדבר, וי"א כי בבית פרעה וס' במדין וארבעים במדבר, ומנין את למד שלא עשה בבית פרעה אלא כי שנה, שבשעה שנצו אותן שני אנשים עבדים א"ל אחד מהם מי שמך לאיש, ועדין אין אתה איש, מלמד שהיה פחות מבן עשרים, ובב"ר סוף פ"ק ארבעים שנה היה בפלמין של פרעה, והוא כר' נחמיה, וכן בספרי ברכה פסקא שני' ומשה בן מאה ועשרים שנה, משה היה במצרים מי שנה, ובמדין מי שנה, ופירנס את ישראל מי שנה, וראיתי בבחיי פ' שמות הביא וז"ל מי שמך לאיש ואתה עורך נער ותרצה להיות איש, ומכאן למדנו שלא היו למשה י"ג שנה שהרי בן י"ג שנה נקרא איש, וכן אמרו במדרש אמר ר' חנינא בן י"ב שנה נתלש משה מבית אביו ע"כ, וכונן בזה למדרש שמו"ר פ"ה אות ב', ושם הגו' אמר ר' המא. ועיין במ"כ שם ותראה ששאל דבריו מן הבחיי, (לג) ואח"כ אמרו לו לא בנה של יוכבד אתה דיך שקורין לך בן בתייה, ובמדרש שמו"ר בשם רבנן שאמרו ליה והלא בנה של יוכבד אתה והיאך קורין לך בן בתייה, (לד) ראה שאין גר וצדיק עומד ממנו, אולי צ"ל גר צדק, ורבינו בחיי הביא וירא כי אין איש אין איש עתיד לעמוד ממנו שיתגייר, ובמדרש שמו"ר פ"א אות כ"ט ורבנן אמרו ראה שאין תוחלת של צדיקים עומדת הימנו ולא מורעו עד סוף כל הדורות. (לה) ד"א למלאכים המקיפין אותו שאלו, וכן בשמו"ר פ"א אות כ"ט כיון שראה משה כך נמלך במלאכים, ואמר להם חייב זה הריגה, אמרו לו הן הה"ד וירא כי אין שילמד עליו זכות, והרז"ו כתב שם נמלך במלאכים כמ"ש (מ"א כב כ) ויאמר זה ככה וזה אומר ככה, ובפסוק הקודם וכל צבא השמים עומד עליו וגו', ואחר זמן מצאתי בן בילקוט בשם מדרש אבכיה וז"ל ד"א למלאכים המקיפין אותו שאל שנאמר זה ככה וזה אומר ככה עמ"ל, ולפנינו מלת "אומר" אולם ברה"ב י"ה יש כתוב ויאמר זה אומר ככה וזה אומר ככה, אולם במלאכים

דכתיב זה (אומר) בכה וזה אומר בכה (מ"א כב כ): ד"א אמר לפני הקב"ה
 אם כך הורגין בניו איה הכה שאמרת לאברהם: ד"א למי תאמר כה בסניני,
 כה תאמר לבית יעקב (שמות יט ג), שני אנשים עכרים נצים (שם ב יג),
 שראו ניצוצות יוצאות מעקבותיהם, ונותנין עלילות לפני משה, כדי שיגלה
 על ידן, מי שמך לאיש (שם ב יד). אמר הקב"ה בשימה גינו אותך, בשימה
 אני עושה אותך שופט, שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפנים (שם
 כא א). הלהרגני אתה אומר (שם ב יד) נתנבאו על עצמן שבאמירה הוא
 מבליען, שנאמר ואם בריאה יברא יי' (במדבר יו ל). אכן נודע הדבר (שמות
 שם יד, לו) מלמד שהיה משה מהרהר מה ראה הקב"ה לשעבד את ישראל
 יותר מכל האומות, עד שכאו דתן ואבירם, שעשו בו דלטורים, הלכו ואמרו
 לפרעה מבזה הוא על פורפרא שלך ועל עמרה שלך, א"ל יערב לו, הוא
 מסייע לשונאים, מיד ביקש להורגו. רב נחמן אמר על הכל ערב לו, עד שאמר
 ליה אינו בן בתך, ורבנן אומרים על הכל לא הקפיד, עד שא"ל לו שופך
 דמים הוא והרג את המצרי:

[לד] (שם רמז קסט), ויקם משה ויושיען (שמות ב יז, לח) ר' יוסי בר
 חנינא אמר לט) בקשו לענותך, דכתיב צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע
 לה (דברים כב כז): דלה דלה (שמות שם), דלה לנו בעולם הזה ולעולם
 הבא, ט) דלייה אחת דלה והשקה כל הצאן, ויאמר אל בנותיו ואיו (שם, טא)

כתוב בכה במקום ככה, (לו) מלמד שהיה משה מהרהר, התחלת המאמר הביא בעל שם"ר
 פ"א אות לו, ושם נמצא שם האומר, (ובעל הילקוט השמוטו דברכו תמיד) וכך איתא שם
 ר' יהודה בר שלום בשם ר' חנינא הגדול ורבנתינו בשם ר' אלכסנדר אמרו היה משה
 מהרהר בלבו ואומר מה הטאו ישראל שנשחעבדו מכל האומות, (לו) שופך דמים הוא והרג
 את המצרי, אחר זה נמצא מאמר אחד בילקוט וירא איש מצרי מכה איש עברי, המצרים
 היו נוגשים וישראל היו שוטרים עד סוף רמז קס"ז והוא מן מדרש וי"ר פל"ב אות ד' וחסר
 הציון, ואין זה מדרש אבכיה, והרש"ש בשמ"ר שם פ"א הערה כ"א חשב שגם זה המאמר
 הוא מדרש אבכיה, ובאמת אינו כן, וכעת ראיתי בילקוט דפוס ליוורנו מצוין לנכון וי"ר,
 (לח) ר' יוסי בר חנינא אמר, בילקוט רמז קס"ט הציון, מדרש אבכיה מוסב על זה המאמר,
 והמאמר שלפניו ויאמר אל בנותיו ואיו מלמד מיד יצתה צפורה כצפור והביאתו ד"א שמיהרהר
 כל בית אביה בדם הצפור הוא מתחומא כ"ו אות י"א שהביא לפני זה, ובמדרש לקח טוב
 שמות הערה ק"א חשבתי כי בעל הילקוט הביא זה מדרש אבכיה, ובאמת מוסב המאמר
 אל הציון תחומא, וכן ראיתי כי הרד"ל שם חשב שהוא מן מדרש אבכיה ע"ש, ומה שהעירותי
 שם בהערה שלפניו ליתא בתחומא, וכודאי הוא בתחומא הנאבד, וכעת ראיתי שהוא באמת
 ככ"י שלי, (למ) בקשו לענותך, מובא בלקח טוב וכן הוא בתחומא הנדפס את י"א, ובמדרש
 שמ"ר פ"א אות ל"ב מובא זה בשם ר' יוחנן בשם ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי,
 (ט) דליה אחת דלה והשקה כל הצאן, זה מובא בשמ"ר פ"א אות ל"ב ולקח מן מדרש
 אבכיה, וכן הוא בתרגום יב"ע ובלקח טוב, ועיין שם הערה צ"ו, (מא) שמא הוא מאותו זרע

שמה הוא מאותו זרע איה שרה אשתך (בראשית יח ט). שכל העולם כולו מתברך בהן, ולמה קורא אותו כהן מדין, שעתיד בני בנותיו להיות כהנים גדולים:

[ל'ה] (שם שם). ויבא אל הר האלהים חורבה (שמות ג א, מג)
שמשם נתחייבו בעלי חרבות, כגון רוצח ונואף ונואפת. (כד) ד"א למה נקרא שמו חורב, שמשם יבא חרב על אומות העולם שלא קיבלו את התורה, [מתוך הסנה] (שם) ולמה נקרא שמו סיני, שנשנאו כל באי עולם, וירא מלאך יי אליו (שם שם ב, מה) בתחלה לא נראה אלא כמלאך אחד שעמד באמצע הסנה כדי שלא יתבהל. והנה הסנה בוער באש (שם שם ב), אמר הקב"ה על ידי שנאה ששנאו אחיו ליוסף ידרו מצרים, ובשבילו אני נגלה בסנה ואגאל אותם, שנאמר גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה (תהלים עז יו, מט) מה דרכו של סנה אדם מכניס ידו לתוכו ואינו ניזוק, לפי שקוציו כולו כסופין למטה, אבל כשמבקש להוציא, הקוצין תופסין לו ואינו יכול להוציאה, כך המצרים, בתחלה קיבלו לישראל בסכר פנים יפות, וכשניקשו לצאת לא הניחום, שנאמר ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלך (שמות ד יט). והסנה איננו אוכל, (שם ג יב), רמז לו אעפ"י שישתעבדו בד' מלכויות

איה שרה אשתך, וכן מובא בלקח טוב. (מג) שכל העולם כולו מתברך בהן, בלקח טוב שהמים נתברכו בזכותו, ועיין שם הערה צ"ו.

(מג) שמשם נתחייבו בעלי חרבות, בלקח טוב איתא דבר אחר חרבה שמהר חורב יצאו ארבע מיתות בית דין להחריב הרשעים מן העולם, ושם בהערה י' הבאתי דברי הילקוט בשם מדרש אבכיר, גם הבאתי בשם מדרש שמונת רבה הר חורב שממנו נטלו סנהדרין רשות להרוג בחרב. (מד) דבר אחר למה נקרא שמו חורב שמשם יבוא חרב על אומות העולם, וכן בלקח טוב חרבה שיצאת ממנו חרבה לאו"ה, שנאמר והגוים הרוב יחרבו (ישעיהו ס יב), וכתבתי בהערה ט' שיצאת ממנו חרבה לאו"ה הוא בשבת פ"ט ע"ב, וילקוט רמז קס"ט בשם מדרש אבכיר, ובמדרש שמו"ר איתא ורשב"ל אמר שמשם נטלו או"ה איפוסין שלהם שנאמר והגוים הרוב יחרבו, מתורב יחרבו, והמאמר הזה נודע ממדרש ולטרנו, כמו שהובא בערוך ערך אפוסים ע"ש. (מה) בתחלה לא נראה, במדרש שמו"ר פ"ב אות ה' בלבת אש בתחלה לא ירד אלא מלאך אחד שהיה טמוצע ועומד באמצע האש, ואח"כ ירדה שכינה ודברה עמו מתוך הסנה, ע"ש בפ"י הרד"ו. (מו) מה דרכו של סנה אדם מכניס, המדרש שמו"ר פ"ב אות ל"ב הביא וז"ל אמר ר' פנחס הכהן כ"ר המא מה הסנה הזה כשאדם מכניס ידו לתוכו אינו מרגיש, וכשהוא מוציאה מסרטת, כך כשירדו ישראל למצרים לא הכיר בה ברית, כשיצאו יצאו באותות ובמופתים ובמלחמה, והרש"ש והרד"ו הביאו דברי הילקוט בשם מדרש אבכיר, ודברי המדרש נובעים ממדרש אבכיר, וגם בעל לקח טוב הביא ד"א הסנה הזה קוציו כסופין כוונן שאדם מכניס ידו לתוכו אינו לוקה, בא להוציאה מיד נתפס כ"י, והעיוותי שם בהערה ט"ז שבילקוט רמז קס"ט מובא זה בשם מדרש אבכיר, וכן בשמו"ר פ"ב מובא זה בשם ר' פנחס הכהן בר חמא, ובעל הילקוט השמיט שם האומר כדרכו.

אינן כלין. ויאמר משה אסורה נא ואראה (שם שם ג, כז) אמר לרועים שהיו עמו ולא ראו זה שראה משה, וכן אתה מוצא באברהם ודניאל, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש היא (שם שם ה), כאן אתה עתיד לבנות לפני מזבח:

[לז] (שם רמז קעא, מ"ח) ועדיין היה משה מסרב, א"ל הקב"ה ראוי אתה לרדות במקל, ויאמר מזה בידך ויאמר משה (שמות ד ב), א"ל הקב"ה אם לא היה בדעתך לילך היה לך לומר בתחלה איני הולך, אלא המתנתה עד שמסרתי לך מט (מט) מסמורין שלי, ושם המפורש. והיה אם לא יאמינו לקול האות הראשון (שם שם ח), מה ת"ל לקול, אמר ר"ל (ג) שהיה המטה מדבר לפני ישראל, עם משה הייתי במדין ונהפכתי לנחש ואח"כ נעשיתי מטה, ואף היא מרימה קולה, טהורה הייתי ונטמאתי וחזרתי ונטהרתי, וכן במצרים להודיע גדולתו של הקב"ה, ואת המטה הזה תקח בידך (שם ד יז), נא א"ל הקב"ה משה אם אין אתה רוצה לעשות שליחותי מקל זה עושה שליחותי, אלא אני רוצה לזכותך ונסים הרבה אני נותן על ידך, המן ובאר ושבת וענני כבוד והתורה:

[לז] (שם רמז קעג), [ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והודיתך אשר תדבר] (שמות ד יב), אם נאמר אהיה עם פיך, למה נאמר הוריתך, ואם נאמר הוריתך, למה נאמר אהיה עם פיך, אלא אהיה עם פיך, זה פתיחת פה ומענה לשון, הוריתך, זה גנזי חכמה, שגילה הקב"ה למשה על כל גנזי תורה חכמה ומדע וגנזי חיים, והראהו מה שעתיד להיות לעולם הבא, וכיון שראה בפרגוד של הקב"ה כיתות כיתות של סופרים ושל סנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית, ודורשים התורה במ"ט פנים, והראהו ר"ע דורש כתרי אותיות, אמר אין לי עסק בשליחות של מקום, שנאמר ויאמר בי יי שלח נא ביד תשלח (שם שם יג), מה עשה הקב"ה, שיגרו לישראל חכמה ותפשו למשה והוליכו למקום

(כז) אמר לרועים שהיו עמו, זה הביא הר"ל במדרש שמי"ר שם בשם מדרש אבכיר המובא בילקוט. (מח) ועדיין היה משה מסרב, בתחלה הביא הילקוט מאמר מגמרא ברכות דף ט' א"ל הקב"ה למושה לך אמור להם לישראל כו', ועל זה סיים והביא מאמר ממדרש אבכיר ועדיין היה משה מסרב, (מט) מסמורין שלי, מסמורין בל"י ורומי פי' סוד וסתר. (נ) שהיה המטה מדבר לבני ישראל עם משה הייתי במדבר כו', המאמר הזה מובא בלקח טוב (שמות ד ח), ד"א לקול האות הראשון לקול האות האחרון מלמד שהיה המטה משמיע קול במצרים מטה הייתי ונעשיתי נחש ועוד מטה, וכן ה"ד היתה משמעת טהורה היויתי ונצטרעתי ועוד נטהרתי, להודיע שבחו וגדלוהו של הקב"ה, והעירותי שם בהערה ט' שזה מובא בילקוט בשם מדרש אבכיר, ומדברי הלקח טוב תבין דברי המדרש אבכיר, ואף היא מרימה קולה ר"ל ה"ד או צ"ל ואף ה"ד מרימה קולה. (נא) א"ל הקב"ה משה כו', גם זה הביא בעל מדרש לקח טוב (שמות ד יז), והעירותי שם בהערה י"ט כי מובא בילקוט בשם מדרש אבכיר.

אחר, והראהו בפרגוד של הקב"ה ריבוא רבבות של סנהדרין שיושבות ודורשין ואומרים הלכה למשה מסיני, מיד נתקררה דעתו של משה:

[לח] (שם רמז קעה). [וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל] (שמות ד כט), אמר ר' יוחנן לפי שבא משה ואהרן וזקני ישראל ורצו ליכנס, ראו סביב פלמין שלו כמה אוכלוסין ונודעו. אמר ר' מאיר ארבע פתחים היו לפלמין מאה לכל רוח, ועל כל אחד ישבו ששים אלף גבורים, לפיכך בא גבריאלי והכניסו, כיון שראה פרעה אותן, אמר מה טיבן של אילו, מיד הביא שומרי הפתחים, מהן הרג, מהן הלקה, מהן העביר, והעמיד אחרים תחתיהן, שוב למחר נכנסו לפני פרעה, קרא לשומרים אמר להם היאך אלו נכנסין, אמרו ליה אין אנו יודעין, מכשפים הם, שדרך פתחים אינן נכנסין, מיד אמר לאהרן שישליך מטהו ונעשה נחש:

[לט] (בשלח רמז רכו). ד"א ולא נחם אלהים (שמות יג יז). אעפ"י שיצאו ישראל ממצרים לא קיבל הקב"ה תנחומים על בני אפרים שנהרגו (ג) שמנו הקץ ומעו, ויצאו ל' שנה קודם הקץ, שמנו לכין הבתרים, והקץ היה משנולד יצחק, משל למלך שהיה משיא בנו, ומתוך החופה מת לו בן אחר, אמר אי אפשר בשמחה מפני בני המת, ואי אפשר להתאכל מפני שמחת בני החי, ומה עשה התחיל מרקד בידו אחת (ג) וסופד בידו אחרת, הוי ולא נחם:

[מ] (שם רמז רל). וישבו ויחנו לפני פי החירות (שמות יד ב). כאן נתקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (בראשית טו יד), אמר הקב"ה זו היא הבטחה שהבטחתי לו יחזור לאחוריהם, (נד) שכל כסף וזהב שכניס יוסף היה נתון בבעל צפון, וכשחזרו נטלוהו, שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף (תהלים סח יד):

[מא] (שם רמז רלג). מה תצעק אלי (שמות יד טו). אמר לפניו רבונו של עולם למה אני דומה לרועה שמסר לו רבו צאן ופשע בהם, העלן ינה לראשי צוקין, ולא היה יודע היאך להורידן, נתעטף בכנףו והתחיל יושב ותמיה מה תהא עליהן, כך אם אני בא להחזירן למצרים, הרי פרעה ומצריים, ואם אני מוליכן לדרום, הרי בעל צפון, ואם אני מוליכן לצפון, הרי מגדול, ואם אני מוליכן למזרח, הרי הים:

[מב] (שם רמז רלד). והמים להם חומה (שמות יד כב), בשעה שירדו

(גב) שמנו על הקץ ומעו, עיין פסיקתא פסקא ויהי בשלח (פיה ע"א ומ"ש שם בהערה צ"ח). (ג) וסופד בידו אחרת, ככאן נשלם המאמר שהביא הילקוט מדרש אבכיר, והמאמר שלאחריו ד"א ולא נחם אלהים בדרך כל הארץ דרך ארץ העבר טוען וכו' הוא בפסיקתא פסקא ויהי בשלח, והציון נשמט ממקומו. (נד) שכל כסף וזהב שכניס יוסף, כובא בלקח טוב שמות יוד ב' וע"ש בהערה ח'. (נה) לראשי צוקין, פ"י בראשי ההרים הגבוהים, עיין

ישראל לים, ירד גבריאֵל עמהם והקיפם ומשמרם כחומה, (נ) והיה מכריו בין מים למים, הזהרו בישראל שעתידין לקבל התורה מימינו של הקב"ה, ומשמאלם היה אומר, הזהרו באלו שהן עתידין להניח תפלין בשמאל, ולמים שלפניהם היה אומר הזהרו באלו שעתידין שיהו חותמין לפניהן בכרית, (ז) ושלאחריהם היה אומר הזהרו באלו שעתידין להראות קשר של תפלין וכנף ציציותיהן מאחריהן: ד"א והמים להם חומה, שירד סמאל ואמר לפניו רבנו של עולם לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים, ואתה עושה להם נסים, והיה משמיע קולו לשר של ים, ונתמלא עליהם חימה, וביקש לטובען, מיד השיב לו הקב"ה שומה שבעולם וכי לדעתם עבודה, והלא לא עבדוהו אלא מתוך שיעבוד ומתוך טירוף דעת, ואת דן שיוג כמזיד ואונס כרצון, כיון ששמע שר של ים אותה חימה שנתמלא על ישראל, החזירה על מצרים, שנאמר וישבו המים וגו' (שם יד כח), ששבו מישראל על מצרים:

[מג] (שם רמז רלה), והיה באשמורת הבוקר וישקף ה' (שמות יד כד), בלילה רצה גבריאֵל להרוג את מצרים, א"ל הקב"ה המתן להם עד אותה שעה שפעל אביהם עמי, שנאמר וישכם אברהם בבוקר (כראשית יט כז), כיון ששמע גבריאֵל כך לא נגע בהם כל הלילה, שנאמר ולא קרב זה אל זה (שמות יד כב), היו המצרים עושים כשפים ועולין מן הים, אמר הים פקדון שהפקיד לי הקב"ה היאך אניחנו, מיד היו המים רצים אחר כל מצרי ומצרי, שני מכשפים היו במצרים, (יח) יוחני וממרא, ועשו להם כנפים בכשפים, ופרחו באויר ונתלו ברומו של עולם, אמר גבריאֵל ברוב גאונך תהרוס קמך (שמות טו ז), מיד אמר הקב"ה למיכאל לך ועשה בהם דין, תפסן מיכאל בציצת ראשן, וקעקען על פני המים, הה"ד אתה פוררת בעוזך ים שכרת ראשי תנינים על המים (תהלים עד יג):

[מד] (שם רמז רמא), ד"א ויושע ה' כיום ההוא את ישראל מיד מצרים (שמות יד ל), וכי ישראל ביד מצרים היו, אלא בשעה שיצאו ישראל ממצרים, פתח עוזא שר של מצרים לפני הקב"ה, ואמר לפניו רבש"ע אומה זו שאתה מוציא ממצרים יש לי עליה דין, יבא מיכאל שר שלהן וידון לפניך עמי, באותה שעה אמר הקב"ה למיכאל בא ודון עמו, פתח עוזא שר של מצרים,

ערך ערך צק גי, (נו) והיה מכריו בין מים למים, לדעתי צ"ל והיה מכריו מימינו. (נו) ושלאחריהם היה אומר הזהרו באלו שעתידין להראות קשר של תפלין וכנף ציציותיהן מאחריהן, זה המאמר הביא הרוקח בסו' שס"א, וז"ל כשמתעמף משליך הכנפות לאחריה, כדאיתא במדרש אבכיר בפסוק והמים להם חומה כשהכריו גבריאֵל למים שלאחריהם הזהרו שעתידים להשליך ציצית לאחוריהן וקשר של תפלין, (נח) יוחני וממרא, וכן בגמרא מנחות פ"ה אמר ליה יוחני וממרא למשה הבן אתה מכנים לעפרים, והוא ינוס וימכרים, עיין בערך

ואמר לפניו רבש"ע אתה גזרת על אומה זו שיהו משועבדין תחת יד אומה שלי ארבע מאות שנה. שנאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו ג), ועדיין לא עבדו בהן אלא פ"ו שנה משנולד מרים. ועדיין לא הגיע זמנם לצאת. אלא תן לי רשות ואחזירה תחת יד אומה שלי עד ת' שנה, כשם שאתה קיים כך שבועתך קיימת. באותה שעה אמר ליה הקב"ה למיכאל לחזור לו תשובה. מיד שתק מיכאל. באותה שעה השיב הקב"ה ואמר לעוזא יש לי ללמד זכות על בני. כלום נתחייבו בני שעבוד אלא בשביל דבור אחד שדבר אברהם אוהבי. שאמר לפני כמה אדע כי אירשנה (בראשית שם ה). ואמרתי לו כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם (שם). כלום אמרתי בארץ מצרים. בארץ לא להם דברתי. וכבר גלוי וידוע שמשנולד יצחק נעשו גרים. וכבר שלמו ארבע מאות שנה. אין לך לשעבד על בני כלום. באותה שעה הציל הקב"ה את ישראל. לכך נאמר ויושע ה' ביום ההוא וגו': וירא ישראל את היד הגדולה (שמות שם לא). בשעה שביקש הקב"ה להמביע את מצרים. עמד עוזא שר של מצרים לפני הקב"ה ואמר לפניו רבונו של עולם נקראת צדיק וישר. ואין לפניך לא עולה. ולא משוא פנים. ולא מקח שוחד. למה אתה רוצה להמביע מצרים. כלום המביעו בני מבינך או הרגו מהם. בשביל ששעבדו בהן אתה רוצה לטובען. כבר נמלו שכרן כל כסף וכל זהב שלהן. באותה שעה כנס הקב"ה כל פמליא של מעלה. ואמר להם הוו דנין ביני ובין עוזא שר של מצרים. בתחילה הבאתי עליהם רעב. והעמדתי להם יוסף. הכין בחכמתו ונעשו כולן עבדיו. ולכסוף באו בני כגרים ושעבדו בהם שעבוד קשה. עד שעלתה צעקתם לפני. ושלחתי להם משה ואהרן עבדי. ואמרו למלך שלחם כה אמר יי' אלהי העברים (שמות י ג). והיו יושבין לפניו כל מלכי מזרח ומערב. והתחיל מתנאה לפניהן. ואמר מי ה' (שם ה ב). שלא הביא דורון כל אותן השנים. כדרך כל אלהות. לא ידעתי את ה' (שם). אלא המתינו ואכדוק בספרים שלי. אם שמו כתוב אצלי. בדק ולא מצא. השיבו משה ואהרן ואמרו ליה הוא ברא שמים וארץ. והוא צר העובר במעי אמו. והוא משיב רוחות ומוריד הגשם. ומפריח טללים. ומצמיח אילנות ועשבים. וממית ומחיה נפש כל חי בידו. השיב לשלוחי אין אלוה בעולם שיעשה מעשים הללו. אלא אני כראתי את עצמי ואת נילוס נהרי. שנאמר לי יאורי ואני עשיתני (יחזקאל כט ג). השיב ואמר לחכמי שמעתם אלוה זה מעולם. אמרו ליה שמענו שבן חכמים הוא מלכי קדם. שנאמר איך תאמר פרעה בן חכמים הוא וגו' (ישעיה יט יא) השיב לשלוחי לא ידעתי. כיון שכפר בי. שלחתי לו עשר מכות ולא הועלתני. וכל כך כפר בי והוסיף לשעבד את בני. ולאחר שהודעתי לו את כחי ונבורתי. שלח בעל כרחו. ועכשיו רדף אחריהם להחזירם לשעבוד. מי

עשה כזה ולא הכין. אינו ראוי לטובעו בים הוא וכל חילה השיבו לו כל פמליא של מעלה. הדין עמך, ועשה מה שאתה חפץ. באותה שעה ענה עוזא ואמר רבנו של עולם יודע אני בעצמי שהן חייבין, אלא שב עליהם במדת רחמים. באותה שעה עמד גבריאל ולקח מלבן של טיט ועמד לפני הקב"ה. ואמר רבש"ע הלא שיעבדו בניך שיעבוד קשה כזה, תרחם עליהם, מיד חזר הקב"ה וישב עליהן במדת הדין, וחזר ומבעס בים, לכך נאמר וירא ישראל את היד הגדולה:

[מה] (שם שם). [אז ישיר משה] (שמות מז א). אמר ר' עקיבא בשעה שאמרו ישראל אז ישיר, לבש הקב"ה חלוק של תפארת, שהיו חקוקין עליו כל אז שבתורה. אז תשמח בתולה (ירמיה לא יג), אז ידלג כאיל פסח (ישעיה לה י), אז תפקחנה עיני עורים (שם לה ח), אז ידבר יהושע (יהושע י יב), אז תראי ונהרת (ישעיה ס ה, *). את יי האמרת היום (דברים כז יז), ויי האמירך היום (שם שם יח), וכיון שחטאו חזר וקרעו, שנאמר בצע אמרתו (איכה ב יז) ועתיד הקב"ה להחזירו, שנאמר אז ימלא שחוק פיננו (תלים קכו ב): [מז] (שם רמז רמג). [שירו ליי' כי נאה גאה] (שמות מז כא). אמר ר' המא בר חנינא בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד שר של מצרים ונשתטח לפני הקב"ה, אמר לפניו רבש"ע במדת רחמים בראת עולמך ואת מתגאה בחזקה, מיד קרא הקב"ה לכל שרי האומות, והיה מסדר לפניהם כל המאורע, אמר שפטו נא ביני ובין זה, שכתחלה ירדו בני למצרים ולא ירדו אלא לגור, שנאמר ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו (בראשית מז ד), עמד פרעה וכבשן לעבדים, בתחלה עשאים רועים, שנאמר ואם ידעת ויש כם אנשי חיל ושמתם שרי מקנה על אשר לי (שם שם ו), חזר ועשאים כנאים, שנאמר ויבן ערי מסכנות וגו' (שמות א יא), למעטן מפריה ורביה, וחזר וגזר עליהן כל הבן הילוד (שם א כב), חזר ואמר אם בן הוא והמתן אותו (שם שם יז), אמר לפניו רבנו של עולם הדין עמך ועמך האמת, אלא אם רצונך תושיע את ישראל ולא תאבד את מצרים, אמר ר' יהושע בן לוי כיון שראה מיכאל ששרי האומות מלמדים סניגוריא על מצרים, רמז לגבריאל שמס למצרים טיטה אחת, ושמט לבנה עם טיטה, ותינוק אחד מה ששקעוהו בכנין, עמד לו לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע בוז ענין שיעבדו בניך, כיון שראתה מידת הדין, אמרה עשה דין לבניך במצרים, שרובן חייבין, מיד טבעו מצרים, שנאמר דרכת בים סוסין חומר טים רבים (חבקוק ג טו), אותו חומר שהביא גבריאל גם למצרים לטובען:

[מז] (שם רמז רנח). הנני ממטיר לכם לחם (שמות יז ד), (נח) לכם

ערך יוחני, ובהרמ"ל שם' בהערה. (נח) לכם נותן ולא לכל אומה ולשון, וכן הביא בעל לקח

נותן ולא לכל אומה ולשון, שאם יתכנסו כל האומות לספות מן המן אפילו משהו אינן יכולין, ואין לי אלא המן, הבאר מניין, ת"ל באר חפרוה שרים (במדבר כא יח), שאם יתכנסו כל אומות העולם למלאות קיתון אחד מן הבאר, לא היו יכולין, לחם (שם), שלשה שמות נקרא המן, לחם דבש שמן, לחם לנערים, שמן לקטנים, דבש לזקנים, ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו (שמות שם ד), אמר רבי אלעזר ברבי שמעון מוזן אלפים שנה היה המן יורד בכל יום, דכתיב דבר יום ביומו (שם יו ד), וכתיב להלן הוא אומר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור (תהלים צ ד), א"כ למה היה יורד בכל יום, והמותר וחם השמש ונמס (שם שם כא), מפני משאוי הדרך: (ס) ד"א שהיו אוכלין אותו חם ולא צונן, ד"א סא) שהיו ישראל נושאים עיניהן בכל יום לאביהם שבשמים:

[מח] (יתרו רמז רעו, סב) כל אשר דבר יי' נעשה ונשמע (שמות כד ז), ראוי היה לומר נשמע ונעשה, אלא אמרו ישראל להקב"ה רבון כל העולמים עד שלא שמענום קיימנום, אנכי קיים יעקב, שנאמר ויאמר יעקב אל ביתו וגו' הסירו את אלהי הנכר (בראשית לג ב), לא תשא, (ס) קיים אברהם, שנאמר הרימותי ידי אל יי' (שם יד כב), זכור, קיים יוסף, שנאמר ומבוח טוב והכן (שם מג יו), כבוד, קיים יצחק, כשנעקד על גבי המזבה, לא תרצה, קיים יהודה, מה בצע כי נהרוג את אחינו (שם לו כו), לא תנאף, קיים יוסף, באשת פוטיפרע, לא תגנוב, קיימו השבטים, ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב (שם מד ח), לא תענה, קיים אברהם, שהעיד לכל באי עולם, שאתה רבון כל המעשים, אף הוא קיים לא תחמוד, שנאמר אם מחוט ועד שרוך נעל (שם יד כג):

[מט] (משפטים רמז שסב), ואל הזקנים אמר שבו לנו כזה (שמות כד יד), שקל כבודן ככבודו, שהיו חכמים וצדיקים, אבל באברהם שלא היו צדיקים, אלא עבדיו, אמר להם שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב ה), עם הדומה לחמור, ד"א לא לכם אתם יושבים אלא לנו, ראו איזה מקום אנו

טוב (שמות מז ד), (ס) ד"א שהיו אוכלין אותו חם ולא צונן, וכן מובא בלקח טוב שם, דבר יום ביומו כרי שיאכלוהו חם כל יום ויום, והעירותי שם בהערה יי' שמובא כן בילקוט בשם מדרש אבכיר, (סא) שהיו ישראל נושאים עיניהם בכל יום לאביהם שבשמים, בלקח טוב שם, מי שברא יום ברא פרנסתו, שלא יהו מתייאשין מן התפלה ומן הרחמים, (סב) כל אשר דבר יי' נעשה ונשמע (פסוק ה' בפ' משפטים כ"ד ז) אבל הילקוט הביאו בפ' יתרו, ובפ' יתרו יי' ח' כתיב כל אשר דבר ה' נעשה, לכן בעל מדרש אבכיר דרש הדרשה על פסוק מפ' משפטים, (סג) קיים אברהם, שנשבע באמת, (סד) רבותינו בעלי אגדה אומרים, זה מובא

הולכים, למקום ירפים וחיות ומלאכים, בקשו עלינו רחמים, שנעלה לשלום ונשוב לשלום, והרי דברים ק"ו, ומה אם משה שנאמר לו עלה אלי (שמות כד יב), והבטיחו כך היה מתפחד, וכן יעקב וירא יעקב מאד ויצר לו (בראשית ח ח), אנו על אחת כמה וכמה שנבקש רחמים מלפני המקום שירחם עלינו ויפדנו מכל צרה:

[ג] (תרומה רמז שסג), ויקחו לי תרומה (שמות כה ב), מי שנאמר בו ליי' הארץ ומלואה אשר לו הים והוא עשהו (תהלים צה ח), ואומר הן ליי' אלהיך השמים ושמי השמים וגו' (דברים י יד), הוא צריך לבשר דם, אלא שחומד לישראל לשרות שכניתו בהם, כאב שמחמד לבניו, לכך נאמר ויקחו לי, והרי דברים ק"ו ומה לעשות משכן כבוד וכפרה לישראל אמר הקב"ה דבר אל בני ישראל, בלשון פיוס, כמה דאת אמר דברו על לב ירושלים (ישעיה מ ב), אומות העולם שהן דוחקין לישראל, ונוטלים ממונם על כרחן, מה תהא עליהן, שכל מי שנוטל ממון כאילו שופך דמים, שנאמר מחמס בני יהודה אשר שפכו דם נקי בארצם (יואל ד יט):

[גא] (שם שם), וזאת התרומה וגו' (שמות כה ג), מלמד שהראה הקב"ה למשה שלש תרומות, אחד של משכן, ואחד של מקדש הראשון, ואחד של מקדש שני, שנאמר זהב וכסף ונחושת (שם שם), זהב כנגד משכן ישעשה משה, שהיה חביב על הקב"ה כזהב, וכסף זה מקדש ראשון שבנאו שלמה, דכתיב בו אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה (דה"ב ט כ), נחשת, זה מקדש שני שחסר ה' דברים, ארון כפורת וכרובים איש ורוח הקדש, ד"א שלש תרומות, בשלש פעמים בשנה תורמין את הלשכה, אמר ר' יהושע בן לוי שאם רצה אדם לשלש שקלים שלש פעמים בשנה, שנאמר והעמדנו עליו מצות לתת עלינו שלישיית השקל בשנה (נחמיה י לג), והלא לא נאמר אלא מחצית השקל (שמות ל יג), אלא לא אמר אלא שלש תרומות הללו:

[גב] (שם רמז שסד), ויקחו לי, אמר הקב"ה לישראל, התורה היתה שלי, למען תהיה תורת יי' בפיך (שמות יג ט), והמשפט שלי, שנאמר כי המשפט לאלהים הוא (דברים א יז), נמלתם אותה קחו אותי עמהם, הה"ד ויקחו לי תרומה, ויקחו תרומה אין כתיב כאן, אלא ויקחו לי:

[גג] (שם רמז שסח), ועשו ארון עצי שטים (שמות כה י), א"ל תקנתם אכסניא לעצמי, ועכשיו תקנו אכסניא לתורה, שתהא שרויה אצלי, שהיא שעשועי שהייתי משתעשע בה אלפים שנה קודם העולם, שנאמר ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום (משלי ח ל):

[נד] [כי תשא רמז שצו] [כי לא יראני האדם וחי] [שמות לג כט].
שאל אדרינום קיסר לר' יהושע, א"ל יש אדון לעולם, א"ל וכי עולם של
הפקד הוא, אמר לו ומי ברא שמים וארץ, אמר לו, הקב"ה, שנאמר בראשית
ברא אלהים וגו' (בראשית א א), אמר לו ולמה אינו נגלה ב' פעמים בשנה,
כדי שיראו הבריות ותהא אימתו עליהן, א"ל לפי שאין העולם יכול לעמוד
בזיוו, שנאמר כי לא יראני האדם וחי (שמות שס), א"ל אם אינך מראה איני
מאמינך, לחצי יום העמידו כנגד השמש, א"ל הסתכל בשמש ואת רואהו,
אמר לו ומי יכול להסתכל בשמש, אמר לו ולא ישמעו אוניך מה שפיך מדבר,
ומה השמש שהוא אחד מאלף אלפים וריבוא רבוון משמשין שמשמשין
לפניו אין כל בריה יכול להסתכל בו, הקדוש ברוך הוא שזיוו מלא העולם,
על אחת כמה וכמה, ואימתי הוא מגלה כבודו, כשיאבדו אלילים מן העולם,
שנאמר והאלילים כליל יחלוף (ישעיה ב יח) ואח"כ ונשגב יי' לבדו ביום
ההוא (שם יא יז), ואומר ונגלה כבוד יי' וגו' (ישעיה מ ה):

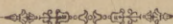
[נה] [ויקהל רמז תח], ויקהל משה (שמות לה א), סד) רבותינו בעלי
אגדה אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין בו פרשה שנאמר בראשה ויקהל
אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה עשה לך קהילות גדולות ודורש לפניהם ברכים,
הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת
ושבת, וליכנסו בבתי מדרשות, ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור
והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלם בין בני, ומכאן אמרו משה תיקן להם
לישראל שיהו דורשין בענייניו של יום, הלכות הפסח בפסח, הלכות עצרת
בעצרת, הלכות החג בחג, אמר משה לישראל, אם אתם עושים כסדר הזה
הקב"ה מעלה עליכם כאלו המלכתם אותי בעולמי, שנאמר ואתם עדי נאום
יי' ואני אל (ישעיה מג יב), וכן דוד הוא אומר בשרתי צדק בקהל רב (תלים
מ י), וכי מה בשורה היו ישראל צריכין בימי דוד, והלא כל ימיו של דוד
מעין דוגמא של משיח היה, אלא פותח ודורש לפניכם דברי תורה שלא
שמעה אוזן מעולם:

[נו] [שלח רמז תשמ"ג], סה) ארץ אוכלת יושביה (במדבר יב לב),
כשם שאיברים לאדם כן לארץ, ראש עפרות תבל (משלי ח כו), והנה כסה
את עין הארץ (במדבר כב ה), ותפתח הארץ את פיה (שם לו יב), ארץ אוכלת
יושביה (במדבר יג לב), ומתחת זרועות עולם (דברים כג לז), [והארץ] הנה
רחבת ידי (בראשית לד כד), ויניקהו דבש מסלע (דברים לב יג), יושבי על

ברוקה סימן נ"ה ולא הזכיר את המקור, (סה) ארץ אוכלת יושביה, המאמר הזה הביא כבר
הילקוט בשם מדרש אבכור לעיל אות כ"ו.

טבור הארץ (יחזקאל לח יב), כי ערות הארץ באתם לראות (בראשית מב יב),
והארץ לעולם עומדת (קהלת א ד):
[נז] (שופטים רמז נו). ידה ליתד תשלחנה (שופטים ה כו), זש"ה ידיה
שלחה בכישור (משלי לא יט), זו יעל שלא הרגתו בכלי זין, אלא ביתד,
דכתיב ידה ליתד תשלחנה, ומפני מה לא הרגתו בכלי זין, לקיים מה שנאמר
לא יהיה כלי גבר על אשה (דברים כב ה):

B

387.

17.